

УДК 336.13

Чугунов В.І.¹¹ наук.співр. Інституту демографії та дослідження якості життя НАН України

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Формування бюджетів і регулювання міжбюджетних відносин залежать від рівня соціально-економічного розвитку, структури територіальних громад та фінансово-бюджетної системи країни. Світовий досвід країн з розвинутою та трансформаційною економікою показує, що для виконання функцій місцевого самоврядування та надання якісних послуг необхідний достатній обсяг фінансового забезпечення. У доходах місцевих бюджетів європейських країн переважають власні надходження: місцеві податки, збори, доходи від комунальної власності та гранти. Фінансове вирівнювання є важливим інструментом бюджетно-податкового регулювання, при цьому трансферти займають значну частку доходів місцевих бюджетів зарубіжних країн. Розширення повноважень місцевого самоврядування супроводжується зміцненням системи фінансового забезпечення громад. Основним завданням сучасної бюджетної політики є підвищення ефективності фінансового забезпечення місцевого самоврядування в системі міжбюджетних відносин та удосконалення механізмів бюджетного регулювання як основного чинника економічного розвитку. В умовах економічних трансформацій виникає необхідність адаптувати фінансове забезпечення місцевого самоврядування до зовнішніх та внутрішніх фінансово-економічних чинників, досвіду країн із розвинутою й трансформаційною економікою. Важливим завданням є удосконалення процесу формування місцевих бюджетів, забезпечення поетапного розвитку міжбюджетних відносин із збереженням збалансованості бюджетної системи та врахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Ефективність механізмів міжбюджетних відносин тісно пов'язана зі змінами інституційної структури економіки, які визначають напрями трансформації бюджетної системи та її здатність адаптуватися до суспільних змін. Доцільним є врахування співвідношення видатків зведених бюджетів районів у видатках області та питомої ваги податкових надходжень районів у загальних податкових надходженнях області, що сприяє вдосконаленню механізмів регулювання міжбюджетних відносин. В умовах економічних трансформацій особливого значення набуває методологія оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів, що дозволяє обґрунтовано визначати фінансовий стан адміністративно-територіальних одиниць і ефективно управляти місцевими фінансами. Використання матричного методу кластерної оцінки передбачає послідовну перевірку коефіцієнтів фінансової

самодостатності та рівня фінансування економічного розвитку, що сприяє підвищенню керованості системою управління місцевими фінансами. Формування збалансованої системи фінансового забезпечення та підвищення стандартів якості надання суспільних послуг вимагає впровадження сучасних підходів до розвитку бюджетної політики та зміцнення фінансового забезпечення місцевого самоврядування. До цього належать підвищення бюджетно-податкового потенціалу територій через вдосконалення програмно-цільового методу планування бюджету та системи результативних показників, стимулювання зацікавленості органів місцевого самоврядування у зростанні власних доходів та створення сприятливих умов для інвестиційного розвитку територій. Пріоритетним завданням системи фінансового забезпечення є створення фінансової основи для економічного зростання та підвищення рівня добробуту громади [1;2]. Необхідним є вдосконалення залучення територіальних громад до бюджетного процесу, удосконалення механізмів державно-приватного партнерства, системи внутрішнього муніципального аудиту ефективності видатків органів місцевого самоврядування. Важливим є узгодження інтересів держави й громади, інтеграція науково-інтелектуального потенціалу у виробничу сферу, підтримка малого та середнього бізнесу та врахування впливу фінансово-економічних факторів на формування доходів місцевих бюджетів. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення місцевого самоврядування показує, що механізми формування власних доходів бюджетів відрізняються особливістю фінансово-економічних відносин та рівнем соціально-економічного розвитку країни. Так, у країнах Європейського Союзу частка місцевих бюджетів у валовому внутрішньому продукті з 2011 до 2023 роки зросла з 10,5 до 11,8 відсотка. Цей досвід показує доцільність посилення ролі місцевих податків і зборів, грантових надходжень, муніципальних позик, інвестиційно-інноваційного спрямування бюджетних видатків, що зміцнює фінансову самостійність органів місцевого самоврядування. Стимулююча політика органів місцевого самоврядування у співпраці з регіональними та центральними органами влади, формування міжмуніципальних об'єднань сприяє активізації економічної діяльності громад. Фінансове забезпечення місцевого самоврядування як динамічний процес фінансування соціально-економічних завдань, ефективно за умови впровадження інноваційних технологій та оптимального використання ресурсного потенціалу територій. Основні напрями розвитку системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в умовах економічних перетворень, мають суттєве значення у процесі удосконалення механізму формування бюджетів адміністративно-територіальних одиниць. Збалансованість, раціональність і стабільність місцевих бюджетів визначають темпи економічного розвитку територій,

ефективність діяльності органів місцевого самоврядування та якість надання суспільних послуг [1;3].

Фінансове забезпечення місцевого самоврядування як складова системи міжбюджетних відносин та регулятора відтворювальних процесів соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць ґрунтується на ефективному використанні та зміцненні бюджетно-податкового та ресурсного потенціалу територій, що сприятиме посиленню ролі територіальних громад в бюджетному процесі, дієвості управління місцевими фінансами та результативності трансформаційних перетворень в економіці. Інституційне середовище фінансового забезпечення характеризується постійними змінами під впливом соціально-економічного розвитку та здатне розвиватися відповідно до потреб територіальної громади. Розвиток інституту фінансового забезпечення та зміцнення його бюджетної основи взаємопов'язані з розширенням інституційного поля економічними та фінансовими структурами. Важливо створювати сприятливі умови для збільшення доходів місцевих бюджетів, підвищення ефективності місцевого самоврядування та обґрунтованості управлінських рішень, що прискорює фінансово-економічні перетворення. Система фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування є визначальним чинником у стимулюванні соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Важливим є збалансування міжбюджетних відносин, розмежування джерел доходів та видатків між бюджетами всіх рівнів із врахуванням принципів єдності бюджетної системи, прозорості та субсидіарності, підвищення зацікавленості місцевого самоврядування у збільшенні обсягів власних доходів бюджету, поліпшення добробуту та рівня життя населення. Від рівня фінансової стабільності, ефективного балансування та оптимізації бюджетних ресурсів органів місцевого самоврядування залежить результативність взаємодії між державними і місцевими бюджетами, задоволення суспільних потреб та активізація економічного розвитку територій. Вагомими є пріоритетні підходи до посилення ефективності функціонування системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування із врахуванням тенденцій територіального розвитку та основних завдань соціально-економічної політики на місцевому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2021. 532 с.
2. Chugunov I., Liubchak I. Institutional framework for budget planning. Scientia Fructuosa. 2023. № 6. P. 99-109.
3. Chugunov Igor. Financial and Budgetary Policy as a Component of the Resilience of State Finances and Socio-Economic Development of the Country. Demography and Social Economy. 2024 № 4 (58). P.113-127.